

Varga Csaba

A magyar ész

2010. 10. 13.

<http://www.demokrata.hu/cikk/magyar-esz-0>

(részletek)

Természetesen egy cikkben csak érinteni lehet ezt az átfogó témát, de remélem, hogy ilyen röviden is sikerül érzékeltetnem valamit a lényegéből. Mindenesetre az alábbiakat arra való erős biztatásként írom, hogy merjünk magyarok lenni. Ez valóban különleges helyzetet biztosít számunkra a szellemi sikerességben.

Nyelvünknek és műveltségünknek köszönhetően gondolkodásunkat teljes mértékben megszabja az, hogy jobb agyféltekénk irányítja a balt, míg a nyugati gondolkodásban a bal agyfélteke uralja a jobbot. A jobb agyfélteke munkája: képzelő erő, bölcsélet, a kép átlátása, lehetőségek felismerése, szárnyaló gondolkodás, tisztánlátás, hit stb. A bal agyfélteke munkája: részletek felismerése, szabály megértése, gyakorlatias gondolkodás, rend észlelése stb. Érdekes még, hogy a bal agyfélteke először valaminek a nevére figyel, a jobb agyfélteke pedig arra, hogy az a valami mire jó. A különbség tehát nem faji, hanem csak arról van szó, hogy melyik agyfélteke uralja a másikat.

Tömören úgy is megfogalmazhatjuk, hogy a jobb agyfélteke a lehető legtávolabbi dolgok közötti összefüggéseket igyekszik felismerni, ezzel szemben a gyakorlatias bal agyfélteke a részletekre figyel. Viccesnek hangozhat, de mélyen jellemző: egy német nem indul el collstock nélkül, mert mindent mérnie kell. E sokszor már-már kényszerbetegségnek tűnő cselekvés oka az, hogy a bal agyfélteke által irányított gondolkodású csak abban reménykedhet, hogy minél több részletet ismer meg a világból, annál jobban megérti az EGÉSZET, a TELJESSÉGET. Holott, mint Tóth József írta valahol: „A rész csak az egész okán értelmes”.

Nagyon érdekes, hogy a fent leírtak lényege a 19. század második felében még egészen köztudott volt. Tóth Béla (született 1857) A magyar anekdotakincs I-IV.

kötetének előszavában (Szalay Károly válogatása ugyanezen címmel: Gondolat, Budapest, 1986) ezt írja a Deák Ferencről szóló anekdotákról: "Németesen fürkésző és töredékeket összerakó elme bizonytal ki tud hüvelyezni belőlük egy kész filozófiai rendszert. Mi magyaroknak nincsen szükségünk ilyen sommázásra. /.../ minden forgácsban megtaláljuk az egészet, az igazságot, az erőt, az embert." Ebben minden benne van, amiről eddig szóltam.

Hadd mutassam be a bal agyfél uralma által okozott gondot egy gyakorlati példával is.

Ha egy nyugati kíváncsi a nyúlra, a nyúlságra, vesz egy nyulat, kibérel egy hatalmas laboratóriumot. A nyulat szorgos kezek először is szétszedik, majd legapróbb részleteit is ezerféle elemzésnek vetik alá. Aztán a kapott vegyi eredmények, grafikonok stb. tömkelegét egy szép könyvben kiadják, s ráírják a címlapra: A NYÚL. Átnyújtják az érdeklődőnek, hogy tessék, ez a nyúl. Csakhogy ez egy döglött nyúl leírása. Ez a nyugati, bal agyfélteke által irányított gondolkodás végzetes csapdája.

Nekünk viszont nem kell a részletek végtelenjét gyűjtenünk, abban reménykedve, hogy a végtelen adathalmazból egyszer csak feldereng a teljesség. Mi ugyanis mindig a teljességből indulunk ki. Ez magyarázza azt, hogy „nekünk nincsenek filozófusaink, nekünk költőink vannak”. Mert ők tolják helyére a bennünk élő teljesség-képben azokat a kilógó részleteket, vagy söprik le azokat a bogáncsokat, melyek megzavartak bennünket. (Tessék csak olvasgatni József Attilát, Weöres Sándort, Adyt, Aranyt stb., hamar kiderül.)

Érdemes itt mellékesen azt is megemlíteni, hogy a teljességből való kiindulás fogalmazódik meg a Szent Korona eszmében is, mely a magyar világszemlélet jelképes megtestesülése.

Tehát világos, hogy egyik esetben fentről lefelé, a másik esetben lentől felfelé tart a világ megismerése. Vagyis ahol a bal agyfélteke uralma alá gyűrte a jobb agyféltekét, ott egy fordított világszemlélet jött létre. Ez a fejtetőre állás meghökkentően egyszerű nyelvi példákkal is igazolható, **ugyanis a nyelv és a világszemlélet ugyanannak két oldala.**

Az angol így mutatkozik be: „– John Smith“. Tehát a fontossági sorrendben első helyen az ÉN áll, s aztán következik csak a tágabb környezet, a család. A magyar viszont így mondja: „– Kovács János“. Vagyis előbb a hovatartozását, a családját említi, s csak aztán nevezi meg saját magát. Az angol ezt írja: 16. november, 2010. Első helyen tehát a MA áll, aztán a tágabb időlépték, a hónap, s csak legvégül jön a legtágabb időmeghatározás: 2010. (Mennyi gondot okoz ez nekik!) A magyar viszont pontosan fordítva gondolkodik: 2010. november 16. Már értjük, miért: a teljességből a részletekre haladás miatt előbb a legszélesebb körű időt adjuk meg, az évet (még régebben előbb a csillagképet, melyben kel az idő tájt a nap), aztán lépésről lépésre szűkítve a kört: a hónapot, majd a napot, órát, percet. Továbbá a gyakorlatias szempontú, bal agyfélteke által irányított ember természetes módon azt keresi, hogy mi az a világban, ami megfogható, tulajdonná tehető. (Jusson eszünkben a „gyarmatosítás kora”, s mostanában a pénz uralma.) Figyeljük meg: egy angol mondat szükségszerűen tükrözi ezt a szemléletmódot, hiszen ezek a fogalmak alkotják gondolkodásuk gerincét: ÉN, ITT, MOST, MEGFOGOM. Az én a legfőbb, s a birtoklás. Jellegzetes bal agyféltekés gondolkodás. Például az angol, vagy a német nyelv összeomlana, ha hirtelen eltűnne belőlük a birtoklás kifejezője, a have, illetve a haben. Mi értetlenül sodródunk ebben a számunkra teljesen idegen, fordított, szervesen gondolkodású világban.

Tehát a magyar mindig a teljességből indul ki, mondhatni, a magasból figyel mindent átlátva, mint a sas, s onnan ereszkedik le az épp kívánt részletre. Minden egyes magyar szó is ilyen felépítésű, **ez a gyökrendszer lényege**. Vagyis mindent csak az EGÉSZ részeként értelmez, nyelve erre vezeti rá. Ez teszi lehetővé, hogy távoli dolgok között is könnyen felismerje, felfedezze az összefüggéseket, mely egyébként is a jobb agyféltekének a feladata. Ennek egyik gyakorlati gyümölcse az egyéni leleményesség. Az angolban viszont „*brain storming*” kell, hogy beinduljon a képzettársítás – írja *Dr. Arató István A világ nyelve* című tanulmányában. Természetesen félreértés ne essék, bárki képes lehet nagy szellemi teljesítményre, csak a magyar anyanyelvűnek sokkal könnyebben megy a lényeg felismerése.

Bizonyára sokan emlékeznek a Millenárison felépített „Álmok álmodói – Világra

szóló magyarok” című kiállításra (2001-2002). (E sorok írója is ott szerénykedett fényképként a falon lógva – mint filmrendező.) Nos, aki ezt a kiállítást nyitott szemmel végignézte, meghökkenhetett: mi kitalálni való maradt másoknak? Bizony sokkal kevesebb, mint gondolnánk. Mindazon alapgondolatoknak tán 70-80%-a is, s ezek között is a legalapvetőbbek elsőprő többsége, amire oly büszke a nyugat, magyar anyanyelvű ember fejéből pattant elő. (Az akkoriban hatalomra kerülő MSZP-SZDSZ koalíciónak első dolga volt, hogy a Millenáris e hatalmas látogatottságú kiállítását a legnagyobb botrány árán is azonnal lebontsa, eltüntesse, vezetőjét mélyen megalázza. Aki kissé elgondolkodik, hamar rájön, hogy miért.) Csak néhány példa a leleményeinkre: telefonközpont, számítógép, képcső, 3D monitor, floppy lemez, golyóstoll, gyufa, villanykörte, helikopter, lökhajtású repülő, hangosfilm, képtávíró, sztereó rádióadás, automata sebességváltó, bolygókerékes sebességváltó, dinamó, elektromotor, porlasztó, benzinmotor, benzinmotoros autó, vízturbina, gőzturbina, szélturbina, forgó kondenzátor, sugárhajtómű, ejtőernyő, transzformátor, nukleáris láncreakció, atomreaktor, hidrogénbomba, lökhajtású repülő, torpedó (robotrepülőgép), kórházi fertőtlenítés, Béres csepp, lágy kontaktlencse, lift, bakelit hanglemez, mikrobarázdás lemezjátszó, holográfia, filmfelvevő gép, szódavíz, élesztő, színes televízió, részecskegyorsító stb., stb., s bizony, nagyon régen... az írás és a könyv is. Mint ahogy egykoron a kerék, fazekaskorong, szekér, tejpor, kengyel, visszacsapó íj, nehézeke, vetésforgó, gomb, fehérnemű, szauna, központi fűtés, réz, vörösréz, acélrugó, kocs (hintó) stb. Aztán az alapleleményeket persze lehet tökéletesíteni, kicsinyíteni, nagyítani, hozzátenni, fejleszteni stb., amiben például a japánok oly jelesek.

A fentiek nem egy mítosz elemei, hanem egyszerű tények. Egyszerű tények azok is, amiket a magyar nyelvről, s az egészben, avagy a részletekben való gondolkodásról is elmondtam röviden. De hadd említsek azért még egy anekdotát is. Amikor *Enrico Fermi* (1901-1954) olasz atomfizikust megkérdezték, hogy hisz-e az űrlakókban, azt válaszolta: “Már itt vannak, magyaroknak nevezik őket!” Erre vall egy idei, szeptemberi internetes újsághír is a 4. Közép-európai Matematikai Olimpia végeredményéről (középszakok versengtek): “Magyarország hatfős csapata az első

helyet szerezte meg csapatversenyben, a kiadott három aranyéremből kettőt hoztak haza, továbbá három ezüst és egy bronzérmét, s a legeredményesebb diák is a magyarok közül került ki”. Mindez döntő részt a magyar anyanyelvnek köszönhető (a matematika esetében is: mi ugyanis kettes számrendszerben gondolkodunk).

A fent leírtak tanulsága az, hogy a magyar nyelvtant a magyar nyelv, nem pedig az idegen nyelvek nyelvtani szabályai szerint kellene tanítani. Mert az idegenektől átvett, azok nyelvére szabott rendszerből jóval több lóg ki a magyar nyelvből, mint ami belefér. Iskoláink pedig e nagyszerű többletet, tehát éppen azt, ami sajátosan magyar, igyekeznek levagdosni, elfeledtetni, az óvodától az egyetemig. Hol van már az az egykori állapot, amikor a magyar nyelv művelése össznépi szellemi játék volt?

Ha nem vigyázunk, lassacskán semmivé válik a magyar nyelv egyedülálló, ősidőkből hozott, különösen termékeny szellemisége. Iskolarendszerünknek, s benne a magyar nyelv oktatásának tehát gyorsított ütemben magyarosodnia kellene.